

Για τη «Μικρά Ασία» του Βλάστη Αγγελίδην

► Της ΠΕΠΗΣ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΑΤΙ ΝΑ ΜΗΝ ΜΠΟΡΕΙ ένας άνθρωπος να συλλάβει όσο θα ήθελε στον χρόνο της δικής του ζωής τους χρόνους τους παλιούς που εγκυμονούν το μέλλον; Ποτέ δεν θα μάθουμε όλα όσα θέλουμε για την Αντίσταση στην Κατοχή, για την Κύπρο, για όσα έγιναν σε ακόμη παλαιότερα χρόνια και παραμένουν συνειδητά ή ασύνειδα εγγεγραμμένα στο παρόν. Και σε κάθε στιγμή, αυτά που νομίζαμε ως επαρκή είτε και ως δεδομένα ανατρέπονται, αποκτούν νέες σημασίες. Αυτό συμβαίνει ακόμη πιο έντονα όταν η μνήμη είναι ιδιαίτερα τραυματική και αυτό το τραύμα ενεργοποιείται εκ νέου κάτω από κάποιες συνθήκες, φέρνοντας και πάλι στην επιφάνεια εντάσεις, διαμάχες, προβληματισμούς, οι οποίοι, ενώ μοιάζει να αφορούν μόνο τη δεδομένη περίοδο του παρελθόντος, καθορίζουν προσωπικές, πολιτισμικές, πολιτικές συμπεριφορές και επιλογές στο παρόν. Η υπόθεση της Μικράς Ασίας είναι πιθανόν για την κοινωνία μας το πιο κεντρικό παράδειγμα μιας τέτοιας πολυδιάστατης ανάδυσης. Και το σημαντικό νέο βιβλίο του Βλάστη Αγγελίδην για το θέμα αυτό έχει ακριβώς τη χάρη να μας εκπλήσσει, να μας διδάσκει, να μας προσφέρει εργαλεία σκέψης είτε -έμμεσα έστω- και πράξης.

Μια σειρά από κεφαλαιώδη ιστορικά αλλά και πολιτικά ερωτήματα τίθενται από το βιβλίο αυτό. Το πρώτο είναι αυτό που ο συγγραφέας αποκαλεί το κεμαλικό μοντέλο και που εγώ θα αποκαλούσα επίσης το κεμαλικό αίνιγμα. Τι σήμαινε πια διακυβέρνηση της Τουρκίας από τον κεμαλισμό όχι μόνο ως προϊόν της σιδηράς βούλησης ενός πυγέτη, αλλά και ως σύστημα πολιτικών και πολιτισμικών ιδεών και πρακτικών; Ο Αγγελίδης απαντά με σαφήνεια: Το κεμαλικό μοντέλο,

που παρουσιάζει και εκουγχρονιστικές πλευρές με την έννοια της εναντίωσης προς άλλο μοντέλο, το οθωμανικό, έχει κατ' αυτόν όχι απλώς φασιζόντα χαρακτηριστικά, όπως την περιφρόνηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των αστικών βασικών δημοκρατικών αξιών, τη μαζική και προγραμματισμένη βία, την εθνοκάθαρση και τη γενοκτονία κτλ., αλλά επιπλέον σε κάποιο βαθμό, αντί να μιμείται τον ναζισμό, προπηγείται και τον εμπνέει. Αν θυμηθούμε ότι ανάμεσα σε πολλούς άλλους πράγματα ο Χίτλερ υπήρξε θαυμαστής του Κεμάλ, αξίζει θεωρώ να προχωρήσουμε στον δρόμο που μας ανοίγει ο συγγραφέας...

...Ενας από τους σημαντικότερους γαλλόφωνους ιστορικούς του 20ού αιώνα, ο Paul Veyne, στο τέλος του βιβλίου του «Πώς γράφουμε την Ιστορία: δοκίμιο επιστημολογίας», σημειώνει: «Στο τέλος της Θείας Κωμωδίας ο Δάντης, που έχει ανέβει οδηγημένος από τη Βεατρίκη στο πιο ψηλό επίπεδο του παραδείσου, ατενίζει τη γη με τα πάθη και τους καπηρούς της με μια γαλλίνια και απελευθερωτική ματιά. Αυτή τη ματιά παλεύει να κατατάσσει και ο ιστορικός σε σχέση με τα γεγονότα στα οποία αναφέρεται». Ο Αγγελίδης δίνει έντιμα και με επιτυχία αυτόν τον αέναο αγώνα κάθε σοφαρού ιστορικού. Πράγμα ιδιαίτερα δύσκολο στην περίπτωσή του, γιατί το υλικό του ματώνει και η λέξη τραύμα είναι εντελώς κυριολεκτική με μια σωματικότητα που συγκλονίζει. Πώς να μιλήσεις απελευθερωμένα για την

εθνοκάθαρση, τους κρατικά οργανωμένους φόνους; Για τους αιχμαλώτους που αγγαρεύονται να κουβαλήσουν με γυμνά χέρια τους σκελετούς των συμπατριωτών τους που ξεχείλισαν από μια χαράδρα;

Πώς να αναφερθείς ψύχραιμα στα οστά των Μικρασιατών που φορώνονται σε γαλλικά καράβια για να πουληθούν ως λίπασμα; Πώς να μιλήσεις για την εντελώς πρόσφατη αναθεώρηση της Δίκης των Εξι και την τάση αναθεώρησης της τρομερής ευθύνης της κυβέρνησης Γουναρη για μια καταστροφή που ο Αγγλος πρωθυπουργός Λόιτ Τζορτζ Θεώρησε, όπως διαβάζουμε στο βιβλίο αυτό, χειρότερη από την άλωση του 1453;

Ο συγγραφέας προσφέρει κάθε τόσο σε θέσεις που έχουν εκφράσει Τούρκοι συνάδελφοι, με τους οποίους συμφωνεί είτε διαφωνεί, ενώ από την άλλη δεν διστάζει να κάνει και κριτική στη συμπεριφορά των Ελλήνων προς τους Τούρκους. Σημειώνοντας ωστόσο ότι τα ελληνικά εγκλήματα ήταν καταδικαστέα έργα απόμων, ενώ τα τουρκικά καρπός εκ των άνω σχεδιασμένης πολιτικής.

Προσθέτω ότι όχι τυχαία επικειρεί πάντοτε να βρίσκεται σε διάλογο και με τις θέσεις των Ελλήνων εκείνων συγγραφέων που, από κάθε πλευρά του ιδεολογικού φάσματος, αρνούνται τη γενοκτονία, καταδικάζουν συλλήβδην τη μικρασιατική εκστρατεία και υποτιμούν τους αγώνες του ποντιακού ελληνισμού. Οχι από οπορτουνισμό, αλλά αντιθέτως από πεποίθηση στις απώμεις του και πίστη ότι ο διάλογος ευνοεί όχι απλώς αυτόν που έχει δίκιο, αλλά και κάθε σύνολο, κάθε κοινωνία, που για να θεμελιώσει τη δημοκρατία, την ελευθερία και την προκοπή έχει ανάγκη να συνομιλεί με το τραύμα και να διαλέγεται έντιμα με τη μνήμη.

